

QADRIYATLAR MAZMUNI VA UNING INSON HAYOTIDAGI O'RNI MASALASI

Almardanov Jo'rabek Bobonazarovich

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada qadriyatlar mazmuni va uning inson hayotidagi o'rni masalasi haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: Qadriyat, tarix, milliy istiqlol, milliy iftixor, milliy g'urur, intellektual, qadriyat, obida.

ABSTRACT

This article provides information about the content of values and its role in human life.

Keywords: Value, history, national independence, national pride, national pride, intellectual, value, monument.

Jamiyat taraqqiyotining muayyan bosqichlarida ijtimoiy hodasilarga munosabat xilma-xil tarzda namoyon bo'ladi. Xususan, mustaqqilligimizning birinchi kunidan boshlab, hayotimizning barcha jabhalarida «qadriyatlar», «milliy tiklanish», «milliy ong», «milliy g'urur», «milliy iftixor» kabi atamalar tez-tez ishlatiladigan bo'lib qoldi. Bu bejiz emas. Zotan, mustaqqillik Ayni paytda milliy tiklanish hamdir. Uni esa mazkur tushunchalarsiz tasavvur etib bo'lmaydi.

Ammo shuni ta'kidlash joizki, qatag'on siyosati va tuzumi davrida bu atamalarni ishlatish u yoqda tursin, ularni hatto o'zbekcha lug'at boyligidan surib chiqarishga harakat qilgan edi. Bunga dalil sifatda 1988 yili O'zSE Bosh tahririyati chop etgan 50 ming so'zlik «O'zbekcha-ruscha lug'at»ga ham «qadriyat», «milliy tiklanish», «milliy ong», «milliy iftixor» kabi tushunchalarning kiritmaganligini ko'rsatish mumkin. Shuningdek, 1981 yili Moskvada «Rus tili» nashriyoti tomonidan chop etilgan, 60 ming so'zni qamrab olgan ikki jildlik «O'zbek tilining izohli lug'ati»da ham bu so'zlar uchramaydi. Shunisi borki, hatto ba'zi ruscha – o'zbekcha lug'atlarda ham «qadriyat» so'zi qo'llanilmagan. Jumladan, 1976 yili «Fan» nashriyotida chop etilgan «ijtimoiy – siyosiy terminlar lug'atida» «tsennost'» so'zining to'rtta ma'nosi alohida lug'at maqolasi tarzida belgilangani holda ularning birortasi «qadriyat» ma'nosi o'z ifodasini topmagan. Lekin lug'atlarda «millatchi», «millatchilik» so'zlari bor.

Xo'sh, sababi nimada? Bizni fikrimizcha, bunday vaziyat o'z-o'zidan yoki tasodifiy tug'ilgani yo'q. Bu mustabit tuzumning mintaqamiz xalqlarini o'zlarining ko'p asrlik tarixi, boy va noyob milliy merosi, qadriyatlari, ma'naviyatidan judo etib, manqurtlarga aylantirishga qaratilgan siyosati natijasidir.

Hukmron siyosat tarafdorlari «milliy istiqlol», «milliy iftixor», «milliy g'urur» kabi atamalarni kishida millatchilik kayfiyatini uyg'otadigan tushunchalar deb baholadilar va ularni ifoda etuvchi mahalliy millat vakillari millatchilikda aylanib, tazyiq ostiga olingan. Shuning uchun milliy ma'naviyat va hurfikrliligini madh qiladigan tushunchalar ko'p yillar davomida ijtimoiy – siyosiy, ma'naviy-mafkuraviy hayotimizda ishlatilmay kelindi. Hatto ularni milliy so'z boyligimizdan chiqarib tashlash xavfi tug'ildi.

Istiqlol xalqimizga so'z va fikr erkinligi bilan bir qatorda, ilgari taqiqlanib kelingan ko'pgina milliy tushunchalar ham hayotimizga qaytardi. Endilikda «qadriyatlar», «mustaqqillik», «istiqlol», «milliy iftixor» kabi tushunchalar o'zining asl mazmuniga ega bo'lmoqda.

Xo'sh, qadriyatlar tushunchasining o'zi nima? Uning mohiyati, asosiy jihatlari nimadan iborat? Eng avvalo shuni qayd etish kerakki, qadriyatlar juda sermazmun tushunchadir. Shuning uchun ham adabiyotlarda mazkur tushunchaga turlicha yondashuvlarni uchratishimiz mumkin. Masalan, «Faylasuf entsiklopediyasi»ning beshinchi jildida qadriyatlar quyidagicha tavsiflanadi:

«Qadriyatlar falsafiy va sotsiologik tushuncha. U birinchidan, biror ob'ektning ijobiy va salbiy qiimmatini, ikkinchidan, ijtimoiy ongining normativ belgilovchi – baholovchi jihati (sub'ektiv qadriyatlar yoki ong qadriyatlari)ni ifoda etadi».

Shunga yaqin nuqtai nazar O'zbek Sovet entsiklopediyasida ham bayon etilgan: «Qadriyatlar (falsafa sotsiologiyada) – voqelikdagi muayyan xodisalarning inson, ijtimoiy va madaniy ahamiyatini ko'rsatish uchun qo'llaniladigan tushuncha».

Taniqli faylasuf olim V.P. Tugarinovning fikricha, «qadriyatlar muayyan jamiyat va sinfga mansub kishilar turmushi va madaniyatining haqiqiy yoki ideal ne'matlari bo'lgan tabiat va jamiyat xodisalarining mohiyati yoki hodisaning bir jihatidir. Bu ne'matlarning qadriyatlar deyilishiga sabab – kishilar ularni qadrlaydilar, chunki bu qadriyatlar ularning shaxsiy va ijtimoiy turmushini boyitadi. Shuning uchun ham kishilar o'z tasarruflaridagi qadriyatlarni himoya qiladilar va o'zlari uchun maqsad yoki ideal qadriyatlarni amalga oshirishga intiladilar.

Qadriyatlar ichida eng birinchi va eng umumiysi hayotning o'zidir, chunki hayotda muhim bo'lish boshqa barcha qadriyatlardan foydalanishni yo'qqqa chiqaradi, qolgan qadriyatlar, aslini olganda, hayot ne'matlarining mohiyatidir, madaniy qadriyatlardir».

Olim «qadriyat» va «baho» tushunchalarini bir-biridan farqlash zarurligini o‘qtiradi. Qadriyat real yoki orzusidagi hodisa (bor narsa yoki ideal)dir, yuaho esa shu hodisaga munosabatni bildiradi. U yoki bu hodisani qadriyatlarga mansub holda hisoblash, ya’ni uni qadriyatlarga qo‘shish yoki qo‘shmaslik ana shu munosabatga – ijobiy va salbiy bahoga bog‘liq.

Darhaqiqat, qadriyatlarning hayotdagi o‘rni va ahamiyati baholash tufayli belgilanadi. Baholash esa insonlarning ehtiyojlari, manfaatlari, maqsadlari, qiziqishlaridan kelib chiqadi. Ma’lumki, jamiyat a’zolarining ehtiyojlari, manfaatlari, maqsadlari xilma-xil bo‘lib, ko‘pincha ular bir-biriga zid kelishi mumkin. Shuning uchun ham muayyan ijtimoiy guruhlar, millatlar, sinflar uchun oliy qadriyat bo‘lib, hisoblanib kelingan tabiat va jamiyat hodisalari boshqalar uchun qadriyat bo‘lmasligi ham mumkin va aksincha.

Millat va xalqlarning diniy e’tiqodi, marosim va an’analari milliy qadriyatlar sifatida o‘zining asl hayotiy sifatini tiklab olmoqda.

Bundan shunday xulosa chiqarish mumkin: tabiat va jamiyat hodisalarini qadriyat turkumiga kiritish va kiritmaslik kishilarning ehtiyojlari, manfaatlari, orzu-umidlari, maqsadlari bilan belgilanadi.

Demak, qadriyat deyilganda inson va insoniyat uchun ahamiyatli bo‘lgan millat, elat va ijtimoiy guruhlarning manfaatlari va maqsadlariga xizmat qiladigan va shu tufayli ular tomonidan baholanib qadrlanadigan tabiat va jamiyat ne’matlari hodisalari tushunilmog‘i lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasi. Toshkent. 2019 yil
2. Ortiqov Sh., Yoshlarni milliy g‘oya ruhida tarbiyalashda tarixiy xotiraning ahamiyati. Ilmiy konferensiya. 2013 yil
3. Алмарданов, Ж. Б. (2022). МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРНИ МИЛЛИЙ ВА МАДАНИЙ ҚАДРИЯТЛАРГА ҲУРМАТ РУҲИДА ТАРБИЯЛАШ ИМКОНИЯТЛАРИ. Евразийский журнал академических исследований, 2(3), 479-481.
4. Almarданov Zhurabek Bobonazarovich (2021). THE ROLE AND INFLUENCE OF PSYCHOLOGICAL KNOWLEDGE IN THE DEVELOPMENT OF RESPECT FOR NATIONAL AND CULTURAL VALUES IN CHILDREN IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT. European science, (4 (60)), 53-56.
5. Алмарданов Журабек Бобоназарович (2020). Механизмы воспитания уважения к национальным и культурным ценностям у детей в образовательной среде. Вестник науки и образования, (7-2 (85)), 92-94.